

підвищенню довіри до цифрових технологій, захисту прав споживачів та інтелектуальної власності, а також забезпечують справедливі та рівні умови для всіх учасників цифрової економіки. У той же час важливо, щоб національні та міжнародні правові системи постійно адаптувалися до швидко змінюваного технологічного середовища.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-77>

ON THE ISSUE OF THE CONTENT OF CIVIL LEGAL RELATIONS IN THE FIELD OF MORTGAGE SECURITIES

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗМІСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН У СФЕРІ ІПОТЕЧНИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Baurda M. M.

*Master of Law National University
«Odessa Law Academy»
Odessa, Ukraine*

Баурда М. М.

*магістр права,
Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Зміст правовідносин складають суб'єктивні права й обов'язки, тобто права й обов'язки, що належать суб'єктам у кожних конкретних цивільних правовідносинах. Під суб'єктивним правом розуміється визначена законом міра дозволеної поведінки уповноваженої особи.

Визначаючи зміст правовідносин О.Ф. Скакун підкреслює, що передусім треба визначити зміст суб'єктивних прав та обов'язків, із яких складаються правовідносини. Таким чином при дослідженні О.Ф. Скакун зазначає, що якщо суб'єктивне право – це дозволена уповноваженій особі міра можливої поведінки, то суб'єктивний обов'язок – це приписана зобов'язаному міра належної поведінки. А також, якщо міра можливої поведінки надається уповноваженому з метою задоволення його інтересів, то міра належної поведінки наказується зобов'язаному з метою задоволення інтересів уповноваженої [4, с. 123].

На думку В.Л. Яроцького, суб'єктивне право – це право конкретної особи в конкретному правовідношенні. Важливо

підкреслити суб'єктивне право втілюване у цінний папір, оскільки тим самим можна говорити про наявність юридичного обов'язку, кореспондуючого цьому праву. Також науковець дійшов висновку, про те, що «у правовідносинах, які виникають відносно цінних паперів, право власності та інші речові права набувають унікального для цивільної сфери відносин інструментального характеру, якщо у речових відносинах право власності визначається правовим зв'язком і має вираз «речі – право», то в емісійних відносинах вона має інший вираз «право – право», так як право «з паперів» завжди слідує за правом «на папери»» [7, с. 220].

Характеризуючи правовідносини, які виникають у сфері випуску та обігу цінних паперів, В.Л. Яроцький відмічає таке: ці правовідносини виникають починаючи із стадії виникнення суб'єктивних прав і обов'язків емітентів і володільців цінних паперів, і розвиваються протягом всього періоду їх існування як функціональних правових інституцій. Автор також дотримується думки, що зміст правовідносин становлять суб'єктивні права та обов'язки, об'єктом яких є цінний папір, поза їх межами не можуть ні виникати, ні змінюватись, ні припинятись [8, с. 17].

Відповідно до Закону України «Про ринку капіталу та організовані товарні ринки» іпотечні цінні папери – цінні папери, випуск яких забезпечено іпотечним покриттям, та які посвідчують право власників на отримання від емітента належних їм коштів. До іпотечних цінних паперів належать іпотечні облигації та заставні. В свою чергу, можуть випускатися такі види іпотечних облигацій: звичайні іпотечні облигації та структуровані іпотечні облигації [1].

Щоб з'ясувати зміст правовідносин при випуску іпотечних облигацій, слід звернутися до суб'єктного складу учасників та прав і обов'язків, які виникають між ними при таких емісіях цінних паперів. Отже, в першу чергу основними суб'єктами при емісії іпотечних облигацій виступають емітент, управитель, обслуговуюча установа, депозитарій, аудитор, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Першочерговим шагом при здійсненні заходів щодо випуску іпотечних облигацій визнається здійснення формування належного іпотечного покриття, за допомогою чого емітент набуває можливості підготувати проспект емісії іпотечних облигацій.

У п. 1 глави 1 розділу V Положення про іпотечне покриття звичайних іпотечних облігацій, порядок ведення реєстру іпотечного покриття та управління іпотечним покриттям звичайних іпотечних облігацій, затвердженого рішенням НКЦПФР від 27.12.2012 року № 1902 [3], визначається, що «управління іпотечним покриттям є діяльність, що передбачає виконання управителем моніторингу іпотечного покриття; моніторингу порядку виконання зобов'язань емітента за звичайними іпотечними облігаціями; представництва інтересів власників вказаних облігацій у судах та під час звернення стягнення на іпотечне покриття з одночасним обслуговуванням іпотечного покриття і розподілу коштів від нього відповідно до законодавства та проспекту емісії».

Відповідно до положень ст. 10 Закону України «Про іпотечні облігації», «у випадку здійснення заходів щодо випуску іпотечних облігацій (звичайних), то реєстр іпотечного покриття буде здійснювати емітент, а у випадку здійснення заходів щодо випуску іпотечних облігацій (структурованих), то реєстр іпотечного покриття буде здійснювати управитель іпотечних облігацій» [2]. Зважаючи на це, нормативно-правовими актами передбачено, що договір про управління іпотечним покриттям складається між емітентом та управителем, і умови якого діють в інтересах власника іпотечної облігації. Зазначений договір управління іпотечними облігаціями укладається між емітентом та управителем на строк не менший за строк обігу іпотечної облігації.

Звертається увага на те, що у випадку випуску іпотечних облігацій (звичайних), відповідальність за виконання визначених цими облігаціями зобов'язань щодо іпотечного покриття та іншого майна, на яке у відповідності до положень нормативних актів та законодавства може бути застосовано стягнення, буде нести емітент. Одночасно з цим, у випадку випуску іпотечних облігацій (структурованих), відповідальність лише за виконання визначених цими облігаціями зобов'язань щодо іпотечного покриття буде нести емітент. Отже, у разі випуску іпотечних облігацій (звичайних) інвестор має гарантії погашення вказаних облігацій, а також впевненість щодо отримання прибутку від обігу зазначених цінних паперів.

Заставна є іпотечним цінним папером, який засвідчує безумовне право його власника на отримання від боржника

виконання за основним зобов'язанням, за умови, що воно підлягає виконанню в грошовій формі, а в разі невиконання основного зобов'язання – право звернути стягнення на предмет іпотеки. Заставна не є емісійним цінним папером (ст. 20 Закону «Про іпотеку»). Заставна оформлюється, якщо її видача передбачена іпотечним договором.

Сам договір іпотеки виступає підставою виникнення іпотечних правовідносин, завдяки якому між учасниками виникають права та відповідно обов'язки. А.Р. Чанишева відзначає, що договір відрізняється від інших юридичних фактів тим, що він дає не лише підставу застосувати ту чи іншу норму права до конкретних правовідносин, а й безпосередньо регулює поведінку сторін, визначає права та обов'язки учасників правовідношення [6, с. 85-96].

З цього приводу Р.А. Майданник зазначає, що виникнення іпотеки породжує два види правовідносин: 1) між заставодавцем і заставодержателем; 2) між заставодержателем і третіми особами з приводу належного йому права на предмет застави.

Також автор підкреслює, що, «з одного боку виникають відносини правовідносини між боржниками і кредиторами в особах заставодавців та заставодержателів, а отже, здійснення заходів щодо укладення договору іпотеки виникають встановлені обов'язки та права сторін вказаного договору, і з іншого боку, у зв'язку з виникненням іпотечних правовідносин встановлюються особливі правові зв'язки між заставодержателем і речами, зокрема вказане посилає на розуміння того, що в разі переходу права власності на предмети іпотечного договору від заставодавців до третіх осіб, право іпотеки зберігає свою чинність» [5, с. 33].

Заставна відмінна від інших іпотечних цінних паперів не тільки предметом, а й змістом цивільних правовідносин у сфері обігу зазначених цінних паперів. Порівнюючи всі види іпотечних цінних паперів, ми бачимо, що застава простіша, але проблемна у зв'язку з необхідністю консолідації банками значного пулу іпотек, а й недосконалістю правового регулювання іпотеки, крім того законодавство України закріпило заставу як самостійний іпотечний цінний папір і як одним із способів рефінансування через заставу різними способами та саме головне, що застава не може бути відмінною від іпотечного договору та існувати без неї.

Розглянуто зміст цивільних правовідносин у сфері обігу іпотечних цінних паперів як суб'єктивних прав та кореспондуючих їм обов'язків, що мають певні особливості (зокрема, пов'язаність із суб'єктом іпотечних правовідносин, тривалий характер правовідносин, можливість трансформації тощо). При цьому акцентується увага на тому, що цивільні правовідносини у сфері обігу іпотечних цінних паперів виникають ще на стадії виникнення суб'єктивних цивільних прав та обов'язків емітентів та володільців цінних паперів, та розвиваються протягом усього періоду їх існування як функціональних правових інституцій.

Література:

1. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 року № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
2. Про іпотечні облігації: Закон України від 22.12.2005 № 3273-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 16. Ст. 134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3273-15#Text>
3. Положення про іпотечне покриття звичайних іпотечних облігацій, порядок ведення реєстру іпотечного покриття та управління іпотечним покриттям звичайних іпотечних облігацій. Рішення НКЦПФР від 27.12.2012 № 1902
4. Теорія держави та права: навч. посіб. За заг. ред. С.Д. Гусарєва, О.Д. Тихомирова. К.: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
5. Цивільне право України. Особлива частина: підручник. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 4-те вид., стереотипне. К.:Юрінком Інтер, 2014. 1176 с.
6. Чанишева А.Р. Іпотечні цивільні правовідносини: монографія. Одеса: Фенікс, 2009. 148 с.
7. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин (основи інструментальної концепції): монографія. Харків: Право, 2006. 544 с.
8. Яроцький В.Л. Цінні папери в механізмі правового регулювання майнових відносин: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Х., 2007. 40 с. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124057213>